

Список використаних джерел:

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни / К.А. Абульханова-Славская – М.: Мысль, 1991. – 299 с.
2. Головаха Е. И. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи / Е. И. Головаха. – К.: Наукова думка, 1988. – 144 с.
3. Ковалев В.И. Особенности личностной организации времени жизни / В.И. Ковалев // Гуманистические проблемы психологической теории. – М., 1995. – С. 179-185.
4. Левенець А.Є. Психологічні особливості становлення життєвої перспективи в юнацькому віці. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Вікова та педагогічна психологія» / А.Є. Левенець. – К., 2006. – 23 с.
5. Левин К. Динамическая психология: Избранные труды / К. Левин. – М.: Смысл, 2001. – 570 с.
6. Муханова І.Ф. Визначення поняття життєвої перспективи у сучасній молоді / І.Ф. Муханова // Тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні проблеми психології малих груп». – К., 2011. – С. 57-61.
7. Панок В.Г. Социальная активность личности старшеклассника / В.Г. Панок, Ю.А. Привалов . – К.: Институт психологии им. Г.С. Костюка АПН Украины, Центр социальных экспертиз и прогнозов Института социологии НАН Украины, 1999. – 131 с.
8. Frank L.K. Time perspective / L.K. Frank // J. of Philosophy. – 1939. – Vol. 4. – P. 293-312.

Ісаєва О.В.

студентка,

Маріупольський державний університет

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ТА ЗАСОБИ КОРЕКЦІЇ ПРОЦЕСУ СПІЛКУВАННЯ ПІДЛІТКІВ

Проблема спілкування відноситься до числа найважливіших для підліткових сфер життєдіяльності. Від того, як відбувається процес спілкування, залежить формування майбутньої особистості. Тому вивчення проблеми комунікативної компетентності підлітків стає актуальним, особливо на даному етапі розвитку суспільства, коли відбувається різка зміна соціальних відносин, характеру особистісних взаємодій, моральних норм та цінностей. Аналіз проблеми показує, що спілкування вивчається багатьма науковцями як зарубіжними, так і вітчизняними.

Науковим підґрунтям у вирішенні проблеми комунікативної компетентності є дослідження міжособистісної комунікації та спілкування, які широко представлені в працях вітчизняних (Г. Андреева, В. Береза, О. Бодальов, В. Гаврилюк, О. Гуменюк, Ю. Жуков, А. Капська, М. Корнєв, М. Обозов, Л. Орбан-Лембрик, Б. Паригін, О. Пейчева, Л. Петровська, П. Растенніков, О. Соловійов, В. Тернопільська) та зарубіжних (В. Гудоніс, Д. Джонсон, Д. Карнегі, Р. Малінаускас, Дж. Равен, А. Шевкун) психологів.

Вчені В.А. Кан-Калик, Н.Д. Нікандров визначали комунікативну компетентність як складову частину людського буття, яка присутня у всіх видах людської діяльності. Вони підкреслюють, що проблема полягає в тому, що не всі люди уявляють собі, яким чином можуть бути реалізовані ті чи інші комунікативні акти. З цього випливає, що для того, щоб здійснювати ці комунікативні акти, необхідно володіти певними навичками і вміннями. В процесі навчання повинна заздалегідь бути визначена цільова установка на формування комунікативної компетентності особистості, методи та засоби формування її формування [3].

Проблема формування і розвитку комунікативної компетентності особливо актуальна в основній школі, оскільки відповідає віковим завданням розвитку в підлітковому і юнацькому віці і є умовою успішного особистісного розвитку школярів.

Компетентність у всіх видах спілкування полягає в досягненні трьох рівнів адекватності партнерів – комунікативного, інтерактивного и перцептивного. Отже, можна говорити про різні види компетентності в спілкуванні. Особа підлітка повинна бути спрямована на отримання багатої палітри психологічних позицій, засобів, які допомагають самовираженню партнерів, всім граням їх адекватності – перцептивною, комунікативною, інтерактивною.

Комунікативний потенціал – це характеристика можливостей людини, які і визначають якість, його спілкування. Він включає на ряду з компетентністю в спілкуванні ще дві складові: комунікативні властивості особи, які характеризують розвиток потреби в спілкуванні, відношення до способу спілкування і комунікативні здібності – здатність володіти ініціативою в спілкуванні, здатність проявити активність, емоційно відгукуватися на стан партнерів спілкування, сформулювати і реалізувати власну індивідуальну програму спілкування, здібність до самостимуляції і до взаємної стимуляції в спілкуванні [1].

Як показують дослідження І.Кона, саме невміння, неможливість добитися успішної реалізації частіше за все є причиною недисциплінованості і, навіть, правопорушень підлітків, що супроводжується підвищеною конфліктністю хлопців по відношенню до своїх груп, членами яких вони є [5].

Сучасний підхід до проблеми розвитку і вдосконалення комунікативної компетентності підлітків полягає в тому, що навчання розглядається як саморозвиток і самовдосконалення на основі власних дій, а діагностика компетентності повинна стати самодіагностикою, самоаналізом. Проблема діагностики компетентності не вирішується одним лише інформуванням випробовуваного про результати тестування – суть її в тому, щоб організувати процес діагностики таким чином, при якому його учасники отримують дієву інформацію, тобто таку, на основі якої підлітки змогли б самі здійснювати необхідну корекцію своєї поведінки.

Експеримент проводився на базі загальноосвітньої школи № 45 м. Маріуполя. У дослідженні брали участь учні 9 класу (13-14 років – підлітковий вік). Загальний об'єм вибірки складає 50 школярів, серед них: 22 (44%) хлопця та 28 дівчат (46%). Дослідження побудовано в логіці констатуючого, формуючого та контрольного етапів, на кожному з яких використовувалися спеціальні теоретичні та емпіричні методи.

В ході емпіричного дослідження, яке відбувалося за допомогою комплексу діагностичних методик: методика комунікативних та організаторських здібностей (В. Синявський); тест комунікативних вмінь (Л. Міхельсон); оцінка рівня спілкування (В.Ф. Ряховський); методика діагностики емоційних бар'єрів в міжособистісному спілкуванні (В. Бойко).

Результати дослідження рівня комунікативної компетентності підлітків показують, що половина досліджуваних підлітків мають середній рівень комунікативних та організаторських здібностей (56% і 44% відповідно). У 10% досліджуваних було зафіксовано низький рівень розвитку комунікативних і організаторських здібностей. П'ята частина (20% та 28% відповідно) школярів характеризуються відповідно нижче середнього рівнем розвитку здібностей. По 10% підлітків характеризуються відповідно вище середнього і високим рівнем розвитку вказаних здібностей.

В досліджуваній вибірці є респонденти із несформованими основними комунікативними вміннями (50% досліджуваних,

загальна сума балів яких по компетентному типу реагування в комунікативних ситуаціях взаємодії з іншими людьми коливається від 0 до 8), недостатньо розвиненим рівнем товариськості (26%). Діагностика також виявила, що емоції явно заважають встановлювати, підтримувати та налагоджувати міжособистісні контакти з іншими людьми, майже четвертій частині досліджуваних (24%). Вони не вміють керувати власними емоціями та дозувати їх, дуже обережні при встановленні близьких дружніх стосунків, характерним є неадекватний прояв емоцій та часте домінування негативних емоційних настроїв, а також негнучкість, нерозвиненість, невиразність емоцій.

Досить часто зустрічалася інша позиція – самозвинувачення, коли причину в невдачах досліджувані постійно приписували своєму характеру або особливостям особистості: «я не товариський» або «я холерик». Такий погляд сприяв пасивності, бездіяльності у спілкуванні.

Після розгляду труднощів спілкування природно виникає питання про шляхи запобігання і засоби корекції процесу спілкування. Щоб у підлітка дійсно не виникли непереборні труднощі в спілкуванні, мало одного успішного засвоєння технології спілкування, про яку пише Д. Карнегі [4]. Необхідно, щоб за цією технологією стояв дійсно глибоко гуманний зміст тієї особи, яка нею активно користується.

Найбільш ефективним для підлітків є навчання самоаналізу як засобу, який сприяє саморозвитку, а також груповий соціально-психологічний тренінг, що підвищує готовність до схвалення себе як особистості та інших в спілкуванні.

З урахуванням вище зазначеного була розроблена програма соціально-психологічного тренінгу, що переслідувала дві взаємозалежні цілі: зрушення в сприйнятті причин власних труднощів спілкування від звинувачення інших і самозвинувачення до сприйняття своїх конкретних недоліків і на цій основі подолання труднощів, оволодіння новими навичками спілкування та корекції вже наявних невдалих форм спілкування. Були застосовані різні психологічні методи корекції – групова дискусія, рольова гра, психогімнастика, релаксаційні методи, елементи психодрами, арт-терапії.

Провідним принципом організації соціально-психологічного тренінгу був принцип діалогізації взаємодії, тобто повноцінного міжособистісного спілкування. Воно базувалося на повазі до чужої

думки, довірі, рятуванні учасників від взаємних підозр, нещирості, страху.

У корекційно-розвивальній роботі приймали участь школярі експериментального класу. Загальна кількість досліджуваних експериментальної групи складала 24 особи. Для досягнення найбільшої ефективності розробленої корекційно-розвивальної програми експериментальна група, в свою чергу, була розбита на дві підгрупи по 12 учасників у кожній. Заняття проводилися 2 рази на тиждень по 1,5 години.

Після закінчення тренінгу через певний проміжок часу було проведено підсумкове тестування, в результаті якого порівняно з констатуючим етапом експерименту було зафіксовано незначні зміни – в контрольній групі та істотні зміни – в експериментальній групі. Порівняльний аналіз отриманих даних в ході констатуючого та контрольного зрізів в контрольній та експериментальній групі яскраво ілюструє динаміку розвитку комунікативної компетентності досліджуваних, свідчить про надійність і вірогідність теоретичних й емпіричних висновків, ефективність і практичну цінність розробленої нами програми тренінгу з розвитку комунікативної компетентності підлітків.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник / Ф.С. Бацевич. – К.: Видавничий Центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Выготский Л.С. Психология развития как феномен культуры: под. ред. Ярошевского М.Г. / Л.С. Выготский. – М.: Издательство «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996. – 512 с.
3. Винославська О.В. Розвиток практичної компоненти комунікативної компетентності студентів технічного університету / О.В. Винославська, Н.Г. Андрійченко // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 12. – С. 65-69.
4. Карнеги Д. Как приобретать друзей и оказывать влияние на людей / Д. Карнеги; [пер. с англ. яз. Ф.П. Красавина]. – К.: Изд-во «Наукова Думка», 1990. – 224 с.
5. Кон И.С. В поисках себя: личность и ее самосознание / И.С. Кон. – М.: Политиздат, 1984. – 335 с.